

θόντα ἤδη ἐκ τῆς πάλης ἐνδυναμωμένα, δραστηρίως ἀντενεργοῦσι κατὰ πάσης νέας ἐπεμβάσεως.

Ἦτον ἤδη καιρὸς ἡ μὲν βασιλεία νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ ἀκαταμάχητον πνεῦμα τοῦ αἰῶνος, ἡ δὲ Ἐκκλησία νὰ ἐπανορθωθῇ ἄλλως, ἐκ τῶν εὐλόγων, ἐν μιᾷ αἰφνιδίᾳ ἐπαναστάσει, καὶ στέμμα καὶ θρήσκευμα καὶ λαὸς καὶ πάντα θέλουσι κατακρημνισθῆ ἐν τῇ ἀδύσῳ, ἣν οἱ Σαρακηνοί, οἱ Ῥῶσσοι, οἱ Βούλγαροι, γένη μισοῦντα τὸν Χριστιανισμόν, ἐξωρῦττουσι καθημέραν ἐμποδίων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

ΞΕ΄.

Ἀπακατάσεις τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἡ ὀριστικὴ τοῦ ἱερωμένου Ἑλληνισμοῦ ἐπισκευὴ διὰ τῆς ἐντελεύθου καὶ ἐπισήμου τῶν Εἰκόνων ἀναστηλώσεως δὲν ἔλαβε χώραν εἰμὴ ἐπὶ Θεοδώρας, βασιλευσάσης σχεδὸν περὶ τὰ μέσα τῆς 9. ἑκατονταετηρίδος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου αὐτοκράτορος καὶ συζύγου αὐτῆς. Ἡ ἅγια αὕτη βασίλισ ἀνακαλεσαμένη τοὺς ἐν ὑπερορίᾳ καὶ φυλακαῖς πάντας ὁμολογητάς, ἐκέλευσεν ἐν ἀδείᾳ διαγεῖν. Ἐξενέγκει δὲ τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἐκ τῶν κιθωτίων, κηρύττει τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀναγορεύει Πατριάρχην τὸν Στεφανίτην Μεθόδιον, ἄνδρα πολλὰ παθόντα, καὶ ἐν τάφῳ ζῶντα καθειργμένον, ὅστις πάντα τὸν λαὸν συναγαγὼν, καὶ τὸν κληρὸν ἅπαντα καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, δέξαιν ὀλονόκτιον ὑπὲρ Θεοφίλου ποιεῖται, πάντων εὐχομένων μετὰ δακρύων καὶ συντόνου δεήσεως. Τότε, τὰ τῶν κακοδόξων βασιλέων ὀνόματα, ἐν χάρτῃ γραφέντα, ἐτέθησαν ὑποκάτω τῆς ἁγίας Τραπεζῆς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ.

Τῇ δὲ πρώτῃ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν μετὰ μεγίστης πομπῆς ἐτελέσθη ἡ ἑορτὴ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Εἰκόνων. «Καὶ δὴ πάντων μικροῦ δεῖν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συναθροισθέντων μετὰ κηρῶν, καὶ ἡ Βασίλισ σὸν τῷ Υἱῷ παραγίνεται, καὶ αἰτῆς ἐκείθεν γενομένης μετὰ τῶν Ἁγίων Εἰκόνων, καὶ τῶν Θεῶν καὶ σεβασμίων τοῦ Σταυροῦ ξύλων, ἄχρι τοῦ λεγομένου Μιλίου ἐξήλθον, τὸ, Κύριε ἐλέησον, ἀνακράζοντες. Καὶ οὕτω πάλιν ἀναστραφέν-

τες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν ἐπετέλεσαν, ἀναστηλωθεῖσάν τῶν ἁγίων Εἰκόνων παρὰ τῶν διειλημμένων τιμῶν ἀνδρῶν, ἀνακηρυθέντων μὲν τῶν εὐσεβούντων καὶ ὀρθῶς δοξαζόντων, τῶν δὲ ἐναντίον ἀσεβούντων, ἀποκηρυθέντων καὶ παραδοθέντων τῷ ἀναθήματι».

Ἐκτοτε διώρισαν οἱ Ἅγιοι Ὁμολογηταὶ ἐτήσιον ταύτην τὴν ἱερὰν πανήγυριν τελείσθαι, ἵνα μὴ καὶ αὐθις ἐμπέσωμεν τῇ αὐτῇ δυσσεβείᾳ. Καὶ ἀκριβῶς ἔκτοτε τελεῖται τῇ πρώτῃ Κυριακῇ ἐκάστης Τεσσαρακοστῆς, ὅτε μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ὁρθρου λιτανεύουσιν οἱ πιστοὶ μετὰ τῶν ἁγίων τοῦ Σταυροῦ ξύλων καὶ τῶν σεπτῶν Εἰκόνων ἐν τόπῳ ὠρισμένῳ ἀπερχόμενοι, καὶ ψάλλοντες τὸν Νικητήριον Κανόνα τοῦ περιβοήτου ὁμολογητοῦ καὶ σεβασμίτου καὶ σοφοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, οὗ μνημονεύομεν ἐπιτροχάδην ἀποσπάσματά τινα, ὡς ἱστορίας εὐφύεστατα μαρτυρικὰ, καὶ τοῖς ἐνεστῶσι στενωδῶς ἀναφερόμενα.

« Ἀγάλλου ἡ Ἐκκλησία καὶ πᾶσα πόλις καὶ χώρα ἐν εὐφροσύνῃ! Ἄνοιγέσθω νῦν τὰ ἀσκητήρια, καὶ οἱ παρθενῶνες καλλωπίζεσθε! Τὰ λείψανα καὶ εἰκονίσματα τῶν Μαρτύρων ἀξίως προσκυνήσθησαν».

« Ἀθροίσθητε γεγηθότες τὰ πλήθη τῶν Μοναζόντων ἐν παρρησίᾳ, ἐὰν γὰρ κακῶς ἰσχύσωσι, πάλιν ἠττηθήσονται οἱ δειλαιοί, καὶ ἦν ἂν βουλήν βουλευσῶνται οἱ τοιοῦτοι, διασκεδάσει Κύριος».

« Αἱ μάστιγες τῶν Πατέρων, τὰ αἵματα τῶν μωλώπων ἔλειψαν ὄντως· ἐξορίαι συνεχεῖς ἐπαύσαντο, καὶ εἰρήνη πᾶσι πολιτεύεται· οὐκέτι ἰσχύσει τὸ δράμα τῆς γοητείας. Θεὸς γὰρ μεθ' ἡμῶν ἐστίν».

« Ἐμίαναν τὸν Ναόν σου ἀθέσμοις χειροτονίαις διὰ χρημάτων· καὶ κανονικῶς οὗτοι ἐκβέβληνται, καὶ τῆς Θεῖας δόξης ἐκεπτώκασιν».

— Ἐπονται μετὰ τὸν Νικητήριον Ὑμνον τὰ Ἀναθήματα, ἐν οἷς ἀξιοπαρατήρητος ἡ διαστολὴ μεταξὺ πολυθεϊκοῦ καὶ ὀρθόδοξου Ἑλληνισμοῦ, ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Ἰωάννου γενομένη.

« ΑΝΑΘΕΜΑ τοῖς λέγουσιν ὅτι οἱ τῶν Ἑλλήνων ποταὶ καὶ πρῶ-

τοι τῶν αἰρεσιάρχων, οἱ παρὰ τῶν ἑπτὰ ἀγίων καὶ Καθολικῶν Συνόδων, καὶ παρὰ πάντων τῶν ἐν Ὀρθοδοξίᾳ λαμπάντων Πατέρων ἀναθέματι καθυποβλήθητε ὡς ἀλλότριοι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὸ ἐν λόγοις αὐτῶν κίβδηλον, καὶ ρυπαρὰν περιουσίαν, κρείττονες εἶσι κατὰ πολὺ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει, καὶ τῶν εὐσεβῶν μὲν καὶ ὀρθοδόξων ἀνδρῶν, ἄλλως δὲ κατὰ πάθος ἀνθρώπινον, ἢ ἀγνόημα πλημμελησάντων! »

« **ΑΝΑΘΕΜΑ** τοῖς τὰ Ἑλληνικὰ διεξιούσι μαθήματα, καὶ μὴ διὰ παιδεύσειν μόνον ταῦτα παιδευομένοις, ἀλλὰ καὶ ταῖς δόξαις αὐτῶν ταῖς ματαίαις ἐπομένοις, καὶ ὡς ἀληθεῖσι πιστεύουσι, καὶ οὕτως αὐταῖς ὡς τὸ βέβαιον ἐχούσαις ἐγκειμένοις, ὥστε καὶ ἕτεροις ποτὲ μὲν λάθρα, ποτὲ δὲ φανερώς ἐνάγειν αὐταῖς καὶ διδάσκειν ἀνευδοκίᾳσι! »

« **ΑΝΑΘΕΜΑ** τοῖς μετὰ τῶν ἄλλων μυθικῶν πλασμάτων ἀφ' ἐκυτῶν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς πλάσιν μεταπλάττρουσι, καὶ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας ὡς ἀληθεῖς δεχομένοις, καὶ ὡς αὐθιπέστατον τὴν ὕλην παρὰ τῶν ἰδίων μορφοῦσθαι λέγουσι, καὶ προφανῶς διαβάλλουσι τὸ ἀτεξούσιον τοῦ Δημιουργοῦ, τοῦ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγόντος τὰ πάντα, καὶ ὡς Ποιητοῦ πᾶσιν ἀρχὴν καὶ τέλος ἐπιτιθέντος ἐξουσιαστικῶς καὶ δεσποτικῶς! »

Ἡ κατὰ τῶν Πλατωνικῶν ὀργὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀνεδείχθη ἀνὰ ἐκάστην κρίσιμον ἐποχὴν· φανεροῦται ἐπὶ τοῦ παρόντος, καθὼς μετέπειτα θέλει φανερωθῆ περὶ τὰ τέλη τοῦ μεσαιωνισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ τάξις τῶν πεπαιδευμένων ὑπῆρξεν ἀείποτε διηρημένη εἰς δύο κόμματα πολλαχῶς ἀντιφερόμενα. Οἱ μὲν Πλατωνικοὶ ὑπέθαλπον τὴν αἵρεσιν, τὴν λαϊνοτομίαν, τὸν ξενισμὸν· οἱ δὲ Ἀριστοτελικοὶ, ἐν οἷς πολλοὶ σοφοὶ καὶ εὐσεβεῖς Πατέρες, ἠκολούθουν πιστῶς τὴν ὑπὸ τῆς ὀρθοδοξίας κεχαραγμένην γραμμὴν. Διόπερ, δυσμενῶς ἡ Ἐκκλησία διῆγε πρὸς τοὺς Ἑλληνας, οἵτινες ὡσεπιτοπλείστον κατέφευγον ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Καὶ δικαίως ἐδδοσχέραινε κατ' αὐτῶν· ἐπειδὴ, παρεχτὸς ὅτι ὁ Πλατωνικὸς κοσμοπολιτισμὸς περιττὸς ἀπέβαινε καὶ πολλακίς ἐπιβλαβὴς μετὰ τὴν χριστιανικὴν καθολικότητα, ἀλλὰ καὶ ἐπεβουλεύε-

το ένίοτε αναφανδόν τὰ καθιερωμένα δόγματα, και τὰς παραδεχθείσας παραδόσεις. Ο δὲ Ἀριστοτελισμὸς ἀπ' ἐναντίας ἐβόηθει τὴν ἐθνικότητα· και γὰρ παρ' αὐτοῦ τὸ ἱερατεῖον ἐδανείζετο τὰς ἀναγκαίαις λογικὰς και διαλεκτικὰς δυνάμεις πρὸς καταστροφὴν τῶν ἀκαταπαύστως ἀναφουμένων αἱρέσεων.

Ἡ μεγάλη αὔτη και ἀγία τῆς Ὀρθοδοξίας πανήγυρις, ἐν ἐστὶ τῶν μᾶλλον σημαντικῶν γεγονότων τοῦ μεσαιῶνος, θεάρεστον εἰς τὴν ἀρχὴν, ἐθναπρεπὲς εἰς τὸν σκοπὸν, γόνιμον σφόδρα εἰς τὰς συνεπεΐας του.

Τοῦτο χωρίζει τὴν Ἱερὰν ἅμα και τὴν Κοσμικὴν Ἱστορίαν τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος εἰς δύο σχεδὸν ἴσα τμήματα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐμπεριέχει τὴν ὑπερισχούσαν ἠθικὴν ἐνέργειαν και ἔλλαμψιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ στοιχείου ἐπὶ πᾶν ἄλλο· τὸ δὲ, διαλαμβάνει τὴν προϋούσαν ἀνάπτυξιν τοῦ Λαϊκοῦ. Ὅθεν ἀρχαῖος μεσαιωνισμὸς, και γένος μεσαιωνισμὸς.

Τοῦτο δὲ σημειοῖ προσέτι τὴν ριζικωτέραν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς μεταβολὴν. Καὶ γὰρ Μοναρχία, Ἐκκλησία, Λαὸς, θεσμοί, διάλεκτοι, ἤθη, πολιτεία, σχέσεις ἐξωτερικαί, κατὰστασις ὑπηκόων, Δύσις, πάντα μεταποιοῦνται, και τροπολογοῦνται, και διαλλάσσονται. — Ἀπὸ τοῦ νῦν ἔπιται καινὴ τάξις πραγμάτων.

Πάντα τὰ ὄρατὰ στρέφονται, μεταστρέφονται, μετακινοῦνται ὡς τὰ σώματα τοῦ οὐρανοῦ ἐν καιρῷ νυκτός.

Ἄλλὰ τὸ ἀόρατον δόγμα μένει στερεόν, ἀμετάβλητον, ἀκίνητον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς ὁ Θεὸς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Κτίσεώς του.

Τὸ δόγμα κινεῖ τὰ πάντα, και δὲν κινεῖται· μετατοπίζει, και δὲν μετατοπίζεται.

— Τὰ τοῦ δόγματος πράγματα βαθμηδὸν ἐπανέρχονται εἰς τὴν προτέραν κατὰστασιν ἀναγορευθέντος βασιλέως τοῦ Μηχαὴλ τρίτου. Τοῦτον δὲ διαδέχεται Βασίλειος ὁ Μακεδὼν· ἀλλ' ὁ Βασίλειος καθ' ἣν στιγμήν, ἀναβαίνων ἐπὶ θρόνου, δμνύει τὴν διατήρησιν πάντων τῶν Κανόνων, βίπτει βλέμμα κύκλω αὐτοῦ, και ὀρᾷ τὴν ἐπικράτειαν ὁμοιάζουσαν ἀναστάτῳ κοιμητηρίῳ.

ΕΣΤ'.

Εικονομαχικά συμπεράσματα.

Ανακεφαλαιοῦμεν τὰ εικονομαχικά, μείζονος εὐκρινείας χάριν.

Καθ' ἱστοριονομικὴν ἔποψιν τ' ἀποτελέσματα τῆς εικονομαχίας εἶναι λίαν ἀξιοσημείωτα. Διαιροῦμεν αὐτὰ εἰς δύο κατηγορίας· ἐξωτερικά καὶ ἐσωτερικά.

Καὶ ἐσωτερικῶς μὲν,

Α'. Ἡ εικονομαχία συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ὀριστικὴν παγίωσιν καὶ αὐθεντίαν τῶν συνοδικῶν Κανόνων, καθὼς προσέτι εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀποσκοράμισιν τῆς αἰρέσεως ἐκ τῶν ἀνακτόρων. Ἐν τῷ αἵματι τῷ κατ' αὐτῆς ἐκχυθέντι σφραγίζεται διὰ παντός ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἐθνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἡ ὀρθοδοξία τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων. — Μετ' αὐτὴν ἄλλος αὐτοκράτωρ ἀσεβῆς ἢ δυσσεβῆς δὲν θέλει διαταράξει τὴν κοινὴν περὶ πνευματικῆς ἐξουσίας γνώμην. Οὐδεμία ἐπρέξῃς ἔρις θεολογικὴ μεταξὺ ἱερατείου καὶ Λύλης. Κατευνασθέντων δὲ τῶν θρησκευτικῶν θορύβων, ὁ λαὸς τῆς πρώτης καὶ δευτέρας περιόδου τοῦ Μεσαιῶνος, ἀπεκδυόμενος τῶν σπαργάνων, περιβάλλεται τὸν ἱματισμὸν τῆς νεοελληνικῆς ἀναμορφώσεως· ἡ δὲ μοναρχία, ἀφωπλισμένη καὶ νενικημένη, ταπεινῶς ἤδη ἀνύει τὴν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῇ χαραττομένην ὁδὸν.

Β'. Ἡ ἐν Νικαίᾳ Ζ' καὶ τελευταία οἰκουμενικὴ σύνοδος κλείει τὴν δημιουργικὴν συνάμα, σχετικῶς πρὸς τὴν θεολογίαν, καὶ ἀμυντικὴν, ὡς πρὸς τὴν Αὐτοκρατορίαν, πορείαν τῆς Ἐκκλησίας. — Ἀπὸ τοῦ θεολογικοῦ πεδίου, τὸ γένος μετεισθάνει εἰς τὸ λαϊκὸν στάδιον· ἱστορικεῖται τρόπον τινα, θετικοποιεῖται, ἐκλαΐκουται, κηδεταὶ περὶ τοῦ ἐγκοσμίου βίου του. Ὁ ἀριθμὸς τῶν καλογηρικῶν καταστημάτων δὲν ἐλαττοῦται, πλὴν ἡ ἐγκύκλιος παιδεία καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή κατέφυγεν ἐν αὐταῖς διαρκούσης τῆς καταδιώξεως, ὥστε σχεδὸν ἕκαστον μοναστήριον, ἀκολουθοῦν τὸ πνεῦμα τῆς συστάσεώς του, τὴν εἴπερ ἄλλοτε γίνεται ἄσυλον ἐπιστήμης, γραμμάτων, βιβλίων καὶ πεπαιδευ-

μένων ἀνδρῶν. Ἡ ἀπολύτως ἀφηρημένη ἐκείνη ἐρημικὴ ζωὴ τῶν πρώτων τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνων, καὶ ἡ καθόλου υπερᾶ θεωρία τῶν Οὐρανίων ἀνεπαίσθητως συγκερνῶνται μετὰ τῆς τῶν κοσμικῶν πρακτικωτέρας περιθάψεως. Ἐκτοτε μετὰ ζήλου θρησκευτικοῦ συνάγονται καὶ τακτοποιοῦνται τὰ διασωθέντα· λείψανα τῆς πολυθεικῆς καὶ Χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, τὰ ζώπυρα τῆς ἱστορίας, φιλοσοφίας, καὶ γραμματολογίας τῶν προγόνων. Τότε φαίνονται αἱ *Βιβλιοθήκαι*, καὶ τὰ *Ἀπανθίσματα*, καὶ αἱ *Μυριόβιβλοι*, εἶδη συλλογῶν καὶ ταμείων, ἔνθα περιεκτικῶς τε καὶ συνοπτικῶς ἀποθησαυρίζεται σύμπασα ἡ ἀπολειπομένη διανοητικὴ ὕλη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ τὸν φόβον ἐνδεχομένης ἀπωλείας, καὶ πρὸς εὐμεθοδεστέραν τῶν γυμναζομένων ἐκπαίδευσιν.

Γ'. Τὸ γένος ἐξερχόμενον τῆς εἰκονομαχικῆς κονίστρας, καὶ ἀλλάττον διεύθυνσιν, παύει τοῦ νὰ ὑποσκάπτῃ τὸν ἤδη κατὰ μέρος ἐξελληνισθέντα καὶ ὀσημέραι ἐξελληνιζόμενον θρόνον, καὶ νὰ ἀντιπολιτεύηται τὴν μοναρχίαν κατὰ πρόσωπον. Ἐπομένως ἄλλη σύγκρουσις, τοῦλάχιστον σημαντικὴ, μεταξὺ δῆμων καὶ Αὐτοκράτορος, οὐδὲ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ οὐδὲ ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις ἀναφαίνεται· τὸ μὲν Ἴπποδρόμιον ἀπόλλωλε τὴν τε ἱστορικὴν καὶ πολιτικὴν ἀξίαν του, τὰ δὲ χρώματα ἐναπομένουσι κατ' ἀπλοῦν τύπον, ὡς τὰ τῶν σημερινῶν τῆς Γερμανίας Ἀδελφοτήτων, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν μυστικῶν Ἐταιρειῶν. Ἐξ ἄλλου μέρους ἡ μεσαιωνικὴ κοινωνία, βαδίζουσα νέαν ὁδὸν, καὶ τοι πρὸς αὐτὴν ἀγνωστον, φαίνεται ὅτι προαισθάνεται τὴν μέλλουσαν πτώσιν τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπομένως δὲ τὴν ἀναπόφευκτον ἄλωσιν, ἀλλ' ὡσαύτως προαισθάνεται καὶ τὴν μέλλουσαν ἀπελευθέρωσιν τῆς φυλῆς· εἰς ἐκ τούτου, αὕτη ἡ ἐποχὴ παρουσιάζεται μετὰ παράδοξά τινα προφητείας καὶ προμηνύσεως χαρακτηρισμάτων. Ἀπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης, ἀμέσως μετὰ τὴν Ζ'. ἀγίαν σύνοδον καὶ τὴν παῦσιν τῆς Εἰκονομαχίας, διαδίδονται πανταχοῦ χρησμοί, προλέγοντες τὴν πεπριομένην ἀνέκδρομον ἄλωσιν. Ἡγεμόνες, αὐτικοί, ἰδιώται, ὡς καὶ λόγιοι, ὡς καὶ Πατριάρχαι καὶ ἱερεῖς ὁμιλοῦσι περὶ τέλους μοναρχίας, ὡς περὶ βεβαιοτάτου μέλλοντος γεγονότος.

Τοῦτο δὲ τὸ ψυχολογικόν, οὕτως εἶπαι, σύμπτωμα, τοῦ αἰῶνος ἀρκεῖ ἵνα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ διευκρινήσῃ τὴν γενομένην σύντονον εἰς τὰ πράγματα καὶ τὰ πνεύματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους μεταβολήν.

Δ'. Ἐὰν ἡ κυρία τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἰδιότης, ἡ θρησκεία, ὠφελήθη ἐκ τῆς εἰκονομαχίας, δὲν ἠξέυρομεν ἐὰν ὠφελήθη ἡ ἐξημιώθη τὸ δεύτερον, δηλ. ἡ γλῶσσα. Ἀναντίρρητον ὁμῶς ὅτι ὑπέστη πλείστας καὶ σπουδαιότατας μεταλλαγάς. Ὁ διωγμὸς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἐπιστημόνων, ἡ ἐπὶ περίπου 200 ἔτι κατάπαυσις τῶν σχολείων καὶ γυμνασίων, προσέτι δὲ ἡ διάλυσις τῶν θεολογικῶν ἀγώνων καὶ συζητήσεων, κατὰ πολὺ συμβάλλουσιν εἰς τὸν τῆς διαλέκτου νεώτερον σχηματισμόν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, καὶ ἕτεραι ἐξωτερικαὶ περιστάσεις, πρὸς τὸν ἐν Δύσει προοδεύοντα πολιτισμόν ἀναγόμεναι, καταναγκάζουσι τὴν γλῶσσαν νὰ ἐξέλθῃ τῆς οικείας ὁδοῦ, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀρχαιοτυπίαν, δι' ἧς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ τεθῇ εἰς ἠθικὴν, πολιτικὴν καὶ ἐμπορικὴν κοινωνίαν μετὰ τῶν Εὐρωπαίων, νὰ λάβῃ δὲ τύπον τινὰ νεώτερον, μᾶλλον ἀρμόδιον εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν ἀναμορφουμένων ὁσημέραι καὶ μεταβαλλομένων ἀντικειμένων.

Ἐξωτερικὰς δὲ τῆς εἰκονομαχίας κυρίας συνέπειας ἀριθμοῦμεν τὰς δύο ἐπομένας.

Α'. Τὸν παντελῆ πολιτικὸν χωρισμόν τῆς πρεσβυτέρας καὶ νέας Ρώμης. — Ὁ Πάππας Γρηγόριος γράφει πρὸς τὸν Λέοντα περὶ ἀνορθώσεως εἰκόνων· μὴ δυνήθεις δὲ νὰ μεταπέσῃ αὐτὸν, ἀπαγορεύει εἰς τὸ ἐξῆς ἐν Ἰταλίᾳ τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων τοῦ Αὐτοκράτορος. Πέμπονται Στρατηγοὶ εἰς Βαβένναν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Ἀνατολικῆς Κυβερνήσεως· πλὴν ὁ Πάππας συννοούμενος μετὰ τῶν Γάλλων καὶ διατεθειμένος ἤδη ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγόν, ἵνα κηρυχθῇ αὐτεξούσιος, ἐγείρει τοὺς λαοὺς κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ἀντικροῦει αὐτούς. Ἰδοὺ ἡ ἀφορμὴ, κατὰ συνέπειαν τῆς ὁποίας ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία χάνει διὰ παντός τὴν ἐν Ἰταλίᾳ κυριαρχίαν, ὁ δὲ μέγας Κάρολος, προχειριζόμενος διάδοχος τοῦ Δυτικοῦ Στέμματος, ταινιοῦται Βασιλεὺς Ρωμαίων.

Β'. Τὴν προαγωγὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος.
Περὶ τούτου ἰδιαιτέρως ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

ΕΖ'.

Τὸ Σχίσμα, καὶ ὁ Φῶτας.

Εἰς τὰς παρεκτροπὰς τοῦ κλήρου καὶ τὴν ἐνδεχομένην τῶν πνευματικῶν ποιμένων διαφθορὰν ἡ πάνσοφος καὶ θεόπνευστος τῆς Νικαίας Τριαδικῆ θεολογία εἶχεν ἐγείρει ἔμποδον ἀνυπέρβατον. Κατὰ τὰ δόγματα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως καὶ τοὺς κανόνας, ἡ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία οὐδ' εἶχεν, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ λάβῃ ποτὲ Δεσπότην ἐπίγειον, ἢ λαϊκόν, ἢ μικτὸν ἔχοντα χαρακτήρα, κεφαλῆς οὐσῆς τοῦ Χριστοῦ, τούτου μόνου καὶ οὐδενὸς ἄλλου. Δογματίζουσα δὲ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ μόνῃς τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς τοῦ Υἱοῦ γενομένην, ἐμπόδισεν εἰς οἰονοῦν λεγόμενον ἐπὶ γῆς ἀντιπρόσωπον Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, νὰ σφετερισθῇ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ νὰ ἄρχῃ ἀνεξελέγκτως καὶ σκανδαλωδῶς ἐν ὀνόματι τῆς Θεότητος.

Οἱ Λατῖνοι, οἵτινες ἐπισήμως ὁμοφρόνησαν ἐν Νικαίᾳ καὶ ταῖς ἀκολουθοῦσι Συνόδοις εἰς τοῦ δόγματος τούτου τὴν καθιέρωσιν, ἡ δὲν ἐνόησαν τὰς ἱστορικὰς καὶ πολιτικὰς τοῦ συμβόλου συνεπειὰς, ἡ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιτάξωσιν εὐγλωττίαν καὶ δραστηριότητα εἰς τὴν φιλελευθέραν καὶ ὀρθότομον ῥομφαλίαν τῆς τῶν ἀνατολικῶν Πατέρων εὐγλωττίας. Βέβαιον, ὅτι διὰ τοιοῦτου μέσου οἱ 318 θεοφόροι Πατέρες ἀποκλείσαντες εἰς πάντα τὸν αἰῶνα τῆς Ἐκκλησίας τὸν θεοκρατικὸν ἀπολυτισμὸν, ἔρριψαν οὕτω τὰ θεμέλια τῆς δημοκρατικῆς μὲν ἀλλὰ συνετοῦς πολιτείας τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀλλὰ καθ' ἣν εἶχομεν ἐποχὴν σφετερισμοῦ καὶ σπουδαρχίας, ἡ τριαδικὴ αὕτη καὶ δημοκρατικὴ θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δὲν συνέφερον οὐδόλως εἰς τὸν ἀρχολπαρὸν τῆς Ῥώμης Ἐπίσκοπον. — Ἡ Ῥώμη λοιπὸν θιάζει τὸ Σύμβολον, ὅπως ὑπερυψωθῇ κοσμικῶς· ἀθετεῖ τῆς Α. Συνόδου τὸ

ισχυρότερον θεμέλιον, αὐτὴν τὴν ψυχὴν τῆς παραδόσεως, ἵνα αὐτοκρηυθῆ κεφαλὴ ὑπερτάτη τῆς Ἐκκλησίας, μοναδικὴ ἀτομικότης, ἐπίγειον ἐξεικόνισμα τῆς πλήρους Τριάδος ἐν τῇ Χριστιανωσύνῃ, καὶ φεῦ τῆς βλασφημίας! τετάρτη σχεδὸν τῆς Τριάδος ὑπόστασις. Κατ' αὐτὴν, τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ τρίτον τῆς Θεαρχίας πρόσωπον, αὐτὸ τὸ πρόσωπον καθ' οὗ ὅστις ἀμαρτάνει σιγχώρησιν ἅς μὴ προσδοκᾷ· κατ' αὐτὴν, λέγομεν, τὸ ζωοποιὸν Πνεῦμα δὲν ἐκπορεύεται πλέον παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἐθέσπισεν ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν θεολογίαν αὐτῆς ἐκείνης τῆς Θεότητος, ἀλλ' ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ. — Ὁ Πάππας, Υἱοῦ ἀντιπρόσωπος καὶ πληρεξούσιος διακηρυττόμενος, ἐξέπρεψε λοιπὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἐπὶ ταύτῃ δὲ τῇ εὐσαλεύτῃ πέτρᾳ οἰκοδομῶν τὴν ἐξουσίαν του, προεχειρίσατο ἑαυτὸν ἐπὶ πάσης γῆς μόνον ἐκ τῶν θνητῶν ἀλάνθαστον καὶ ἀναμάρτητον. Τοιοῦτοτρόπως ἀποστέλλων τὸ κύριον καὶ ζωοποιοῦν καὶ φωτίζον μέρος τῆς Θεότητος ὁ δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, ὕψωσε κεφαλὴν οὐ μόνον ὑπεράνω λαῶν καὶ ἡγεμόνων, ἀλλ' ἐπίσης ὑπεράνω καὶ αὐτῆς τῆς μιᾶς ἁγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας, ταύτης τῆς μόνης ἀλανθάστου καὶ ἀναμαρτήτου Ἁνάσεως καὶ Βασιλείδος τῆς γῆς, καὶ καθέδρας τοῦ Πνεύματος.

Πλὴν τοῦτον τὸν σφετερισμὸν, ὅστις θεολογικῶς μὲν ἐτάραξε τὰ θεμέλια τῆς χριστιανικῆς ὀρησκείας διὰ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ δόγματος, ἠθέτει δὲ πάσας τὰς Συνόδους ὅσαι ἐκύρωσαν αὐτὸ, κατ' ἐξοχὴν τὴν πρώτην καὶ τρίτην, τοῦτον τὸν σφετερισμὸν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, αὕτη ἡ ἀληθῶς ὀρθόδοξος καὶ δημοκρατικῶς συντασσομένη τοῦ Χριστοῦ Νύμφη, δὲν ἠδύνατο νὰ συνομολογήσῃ κατ' οὐδένα τρόπον χωρὶς νὰ παραβῇ τοὺς ἀνωτάτους νόμους τῆς ὑπάρξεώς της καὶ τῆς οἰκονομίας της, χωρὶς νὰ παραδώσῃ χειροδέσμιον εἰς ἕνα ἱερεῖα Ἰταλὸν τὸν εὐγενῆ καὶ παλαιγενῆ τῆς Ἑλλάδος λαόν, χωρὶς νὰ παραδώσῃ τὰς τίγλας τῆς Ἀνατολῆς ὑποχειρίους εἰς τὴν ἐτι μισοβάρβαρον καὶ ἀπολίτευτον Δύσειν.

Ἐντεῦθεν ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνεξκντλήτου

διχονοίας και λογομαχίας εκείνης ἀναμέσον Δύσεως και Ἀνατη-
λῆς, ἥτις θέλει κλονίσει θρόνους, θέλει ἀναστατώσει λαούς, θέλει
διαπεράσει ταραχιδῶς τὴν ἱστορίαν ἰβ' ἑκατονταετηρίδων, ὑπὸ
σχῆμα και ὄνομα διάφορα διαιρούσα τὴν γῆν τοῦ πολιτισμοῦ
εἰς δύο μέρη, ἔθεν τὸ μέρος τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ δημοκρατίᾳ
και τῇ ἐνότῃ, ἐκείθεν δὲ τὸ τῆς πολυδοξίας ἐν τῷ διαμελισμῷ.

Τὸ κλεινὸν ὄνομα τοῦ Φωτίου συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ
σχίσματος, καθὼς, τῷ τρόπῳ και χρόνῳ διαφόροις, ἡ μνήμη τοῦ
Κόδρου περιφανῶς συνδέεται μὲ τὸ τῆς Ἑλλάδος δημοκρατικὸν
πολίτευμα, ἡ ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου μὲ τὸν πρῶ-
τον ἐκείνου Ἀνατολικὸν τῆς Ἑλλάδος χρωματισμόν. Νοῦς πολὺς
και φερέπικτος, ψυχὴ πάντως ἀγγελικὴ και εὐαγγελικὴ, καρδιά
πάλλουσα φιλογενεσάτους και φιλορθοδόξους παλμοὺς, ζῶσα βί-
βλιοθήκη, μουσεῖον σοφίας παλαιᾶς και νεωτέρας, κοσμιότητος
θησαυροφυλάκιον, ὁ Φώτιος, ἱσάμενος ὡς μνημεῖον θεόκτιστον ἀρ-
χαίου και μεταγενεστέρου μεσαιωνισμοῦ, συνεχίζει τὰς διαφο-
ρους ἐποχὰς τῆς δούλης τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἱστορίας, ἱστορία ὣν
αὐτὸς ἐκεῖνος δραματικὴ και τραγικωτάτη τῆς ὥρας τῆς μᾶλλον
δεινῆς και κρισίμου τοῦ γένους μας.

Τὸ ὑπερέχον ἑλληνικὸν πνεῦμα τοῦ Φωτίου, πνεῦμα ὀξυδερ-
κῆς, προγνώσικόν, ἑλλὸν θεία χάριτι κατὰ καιρὸν ὅτε ἡ μεσαι-
νικὴ Ἑλλάς ἠτοιμάζετο νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῶν Συνόδων εἰς τὴν
διπλωματίαν, τοῦτο, λέγομεν, τὸ θεόπνευστον ὄργανον τῆς
Προνοίας, διὰ γενναιοψυχίας ἀπαραμιμήτου και θυσιῶν ἀφειδῶν
εἰρήνης, πλούτου, παιδείας, προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἀφῆρπασεν
ἐκ τῶν ὀνόχων τοῦ Παπισμοῦ τό τε κινδυνεῖον ἱερὸν σκάφος τῶν
Ἀποστόλων και τὴν ἐτοιμὸν ἑλληνικὴν κοινωνίαν.

— Ὁ Φώτιος ἔσωσε τὴν Ὀρθοδοξίαν και τὸ ἔθνος ἐκ τῆς προκειμέ-
νης ἀβύσσου. Καὶ ἡ μὲν εὐγνωμονοῦσα μήτηρ Ἐκκλησία ἐορτάζει
τὴν ἀγίαν του μνήμην τῇ ζ' φεβρουαρίου· τὸ δὲ ἔθνος μνημο-
νεύει αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἡρωϊκωτέρων σωτῆρων του. — Τίς ἤθε-
λεν εἶσθαι κατὰ τὸ τυχὸν ἡ εἰμαρμένη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποῦ
δὲ σήμερον τὸ σεβάσιμον αὐτὸ τῆς Ἑλλάδος ὄνομα, ἐάν οἱ

Πατέρες ἡμῶν εἶχον καθυποβληθῆ ὑπὸ ζυγὸν Λατίνων ἱερέων, «ἀνδρῶν δυσσεβῶν, ὡς ὁ Φώτιος γράφει, καὶ ἀποτροπαίων, ἀνδρῶν ἐκ τοῦ σκάτους ἀναδύντων, τῆς Ἑσπερίου μοίρας ὑπαρχόντων γεννήματα;»

Τοῦ περιβοήτου προσώπου τούτου ἡ βιογραφία, (ἦν εἶθε γλαφυρός τις κάλαμος φιλοδωρήσει πρὸς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα ὡς χάρισμα ἐρατῶν καὶ ἀγλαότιμον), ὁ βίος τοῦ ἱστορικωτέρου τούτου τῶν μεσαιωνικῶν ἡμῶν ἀνδρῶν εἶναι ἀξιοζήλωτον παράδειγμα τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ἐγκαρτερήσεως, αἵτινες συνήθως ἐπιφρονόουσι ἐν ταῖς συμφοραῖς τὴν εἰς τινὰ μεγάλην ἰδέαν προσασφισιωμένην μεγαλόνοιαν. Ἀπειλαί, καὶ ἐξορίαι, καὶ φυλακισμοί, καὶ ὕβρεις, καὶ ἐκθρονισμοὶ κατ' οὐδὲν ἰσχυσαν ἐπὶ τῆς ἀπτοῦ καὶ ἀταράχου, καὶ ὄντως ἀρχαιοτύπου ψυχῆς τοῦ ἀδυσώπητου πολέμιου τῆς Παπικῆς Θεοκρατίας. Ἐγράφεν ὁ θεῖος φιλολογικὴν καὶ θεολογικὴν ὕλην ἐν τῇ πολυδύνῳ ἐξορίᾳ μετὰ τῆς αὐτῆς γαλήνης ἧς ἔχαιρεν ἐν τῷ πατριαρχικῷ σπουδαστηρίῳ του· ἐκ τῆς ἐξορίας δὲ τὰς σοφὰς ἔπεμπε καὶ ψυχωφελεῖς καὶ μεγαλοφρόνους ἐκείνας ἐπιστολάς, ἃς ὁ σημερινὸς Ἕλλην ἐπανελλημμένως δύναται ν' ἀναγνώσῃ καὶ ἀκουράστως. «Φώτιος, λέγει ὁ Οἰκονόμος, τὸ μέγα ὄνομα καὶ τοῦ τε κατ' αὐτὸν καὶ τῶν μετ' αὐτὸν αἰῶνων τὸ θαῦμα, οὔτινος μεστὰὶ πᾶσαι μὲν βιβλιοθήκαι πᾶσαι δὲ σελίδες τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ὁ γένει τε καὶ πλούτῳ καὶ ἀξιώμασι, καὶ δὴ καὶ μεγαλοφυῆς, καὶ σοφῆς, καὶ ἀρετῆς, καὶ εὐσεβεῖας περικλειέστατος. . . Τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ κηρύττουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας, ἃς κατέλιπε κοινὸν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι θησαυρὸν, αἱ ἀθάνατοι βίβλοι. Ὅποιον πολυμαθεῖας πελάγιον χεῦμα! Ὅστις ἀναγνῶ τὴν Μυριόβιβλον αὐτοῦ Βιβλιοθήκην ἐξίσταται βλέπων ἄνδρα βιβλιακώτατον ἀχανεστάτης ἀναγνώσεως ταμειοῦχον, ἀκριβέστατον Ἱστορικόν, Γραμματικόν, Μουσικόν, περὶ τῆς ποιήσεως δεξιόν, Γεωγράφον, Χρονολόγον, Ἀρχαιολόγον, κάμπλουτον φιλολόγον, μεγαλοφρονέστατον Κριτικόν. Ἐὰν δὲ καὶ τ' ἄλλα καὶ μάλιστα τὰς ἐπιστολάς ἀναγνῶς, θαυμάσεις τὸν Φιλόσοφον, τὸν Μαθηματικόν, τὸν Ἰα-

τρον, τὸν εὐφραδέστατον ρήτορα τὰς δὲ περὶ τὴν Νομικὴν ἐξηκριβωμένας ὡτοῦ γνώσεις; τὰς μὲν περὶ τὰ πολιτικά; τὰς δὲ περὶ τὰ Κανονικά καὶ πάντα τὰ τῆς Ἐκκλησίας Πάμμουσον ὕβρις παιδείας ἐνδαιτημα.

— Τοῦτον λοιπὸν τὸν σοφώτατον καὶ ἐθνικώτατον ἄνδρα ἢ ἐθνικὴ τῆς Ἑλλάδος Ἐκκλησία καθάπερ ἅγιον εὐφημεῖ. Καὶ ἰδοὺ ποῖον ἀκριβῶς εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας μας ὅπου ἔπεσεν αἷματος ράνις, ἐκεῖ ὡς ἐκ θαύματος ἐφύτρωσε μνήμη τις σεβασμιά! ὅπου ἠγέρθη μαρτυρίου κολαστήριον, ἐκεῖ ταπεινῶς ἠγέρθη ναὸς ἀπερικόσμητος μὲν, πλὴν ἐμφρουῶν μίαν τινὰ παράδοσιν ἔθνοσωτήριον! Ὅπου ἐξήσραφεν ἀρετὴ καὶ σοφία καὶ παιδεία καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν φυλὴν, ἐκεῖ ὑψώθη ψαλμωδία καὶ δοξολογία! — Ἡ Ἐκκλησία τῶν Λατίνων ἐκανόνισεν ἠγεμόνας, καὶ Βασιλεῖς, καὶ μεγιστάνας ἢ Ἑλληνικὴ διένειμε, καὶ διανέμει σήμερον ἔτι, στεφάνους ἀμαραντίνους πρὸς γυμνητεύοντας καὶ διωκομένους, πρὸς πένητας καὶ μαρτυροῦντας διὰ τὴν ἀλήθειαν, διὰ τὴν ἐλευθερίαν, διὰ τὸν φωτισμόν! — Οἱ σημερινοὶ τῆς Δυτικῆς καινοτομίας ὀπαδοὶ ἄς θεωρῶσιν ὑπεροπτικῶς τοὺς βίους τῶν ἀγίων καὶ τῶν δαίμων τῆς Ὀρθοδοξίας μας ἢ μὲν πολλὰκις ἐκλαύσαμεν ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν καρδιοσαλλάκτων ἐκείνων δακρύων μας ὁμολογοῦμεν ὅτι περισσότερο ἐδιδάχθημεν ἢ ἐκ τινῶν πεφημισμένων Εὐρωπαϊκῶν βιβλίων. διὰ ἐκείνους οἵτινες πιστεύουσι εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τῆς θείας Προνοίας, τὸ Συναξάριον, αὕτη ἡ ἱερὰ τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν Ἑλλάδος Ὀδύσεια, περιέχει πρωτότυπον ὄλην, ἣτις δὲν περιμένει πλὴν τὸν προσήκοντα λαμπρυσμόν!

ΞΗ΄.

Ἑπτασύνωδον Πολίτευμα.

Συχνάκις ἄχρι τοῦδε, κατὰ τὸ παρατυχόν, ἐχρησάμεθα τῇ λέξει *Σύνωδος*, ἐπαναλαβόντες ὅτι ὁ μέσος καὶ ὁ καινὸς Ἑλληνισμὸς διὰ ταύτης τῆς συστάσεως ἐσώθη, καὶ ἐν αὐτῇ ἐμπεριέχεται

σαφώς ὁμως δὲν ἐξηγήσμεν ἐτι τῆς λέξεως τὴν ἱστοριονομικὴν σημασίαν, οὐδὲ τὰ περὶ ταύτης μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας ἐδικαιολογήσαμεν, τὴν εὐκαιρίαν καιροφυλακτοῦντες. — Νομίζομεν ὅτι, πρὶν ἢ τῆς Σύνοδικῆς ἐποχῆς ἀποχωρισθῶμεν, ἀνάγκη νὰ σαφηνίσωμεν εὐκρινέστερον τὰ πράγματα· τόσω δὲ μάλλον ὀφείλομεν τηλικαύτην σαφήνισιν, καθ' ὅσον ἐπὶ τοῦδε τοῦ ἀντικειμένου περιστρέφονται οὐσιωδῶς καὶ ἡ ἡμετέρα διατριβή, καὶ ἡ τοῦ Μεσαιῶνος ἱστορία.

Καὶ λοιπὸν, τί ἐστὶ Σύνοδος *Οἰκουμενική*;

Οἰκουμενική Σύνοδος ἐστὶ συνάθροισις Πατριαρχῶν, Ἐπισκόπων, καὶ ἐν γένει ἁγίων ἀνδρῶν πρὸς συντήρησιν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, καὶ πρὸς ὀρθοτομίαν δογματικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν συζητημάτων· σύλλογος θεοπνεύστων, ἐναρέτων καὶ πεπαιδευμένων εἰς τε τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα· ὑπερτάτη Ἱερουσία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, συγκειμένη ἀπὸ πᾶν ὅ,τι ἕξοχον, συνετὸν, ἐκλεκτὸν, σοφὸν, προνοητικὸν περιέχει τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων.

Ποῦ δὲ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι συγκροτοῦνται;

Ἀδιαλείπτως εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἑλλάδος· ἐν Νιζαίᾳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἐφέσῳ, ἐν Χαλκηδόνι.

Ὁ Χριστιανισμὸς διαδίδεται, ὁ ὀρίζων τῆς Ἐκκλησίας πλατύνεται κατὰ Δύσιν καὶ Ἀνατολήν, πλὴν εἰς πόλεις Ἑλληνίδας ἐδρεύει ἡ παντεπίσκοπος καὶ ὑψηλὴ τῆς Ὄρθοδοξίας ἀρχή.

Ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος ἀς· χαίρει τὰ πρωτεῖα τῆς τιμῆς· ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην πατρίδα τοῦ Εὐαγγελίου πραγματικῶς διέκονται καὶ θεσμοθετοῦνται τὰ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Ὁμολογοῦμεν ὁμως ὅτι ταῦτα τὰ δύο προσόντα δὲν ἀρκούσιν· ἡ νομιμότης τῶν Συνόδων, ἱστορικῶς καὶ οὐχὶ θεολογικῶς ἐξεταζομένη, εἶναι τὸ οὐσιωδέστερον ἐν τινι ἱστορικῇ πραγματείᾳ. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν, παρεκτὸς τῶν δε τῶν εἰρημένων προσόντων, καὶ παρεκτὸς ἐτι τῆς θεοκηρύκτου ἀρρηδιότητος, ἐὰν χαίρωσιν αἱ Σύνοδοι καὶ τῆς ἱστορικῆς ὡσαύτως νομιμότητος, ἤγουν ἐὰν ᾖναι ἐγκρατεῖς τοῦ κύρους τῶν καθολικῶν,

καὶ τῶν *ἑλληνηκῶν* εὐχῶν, ἐὰν ἀνήκωσι δικαιοματικῶς εἰς τὴν καθολικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἔτι ἱστορίαν. Ἐπειδὴ, τούτου δοθέντος, τὸ Συνοδικὸν Πολίτευμα δὲν ἀνάγεται μόνον εἰς τὸ θεῖον Δίκαιον, ἀλλ' ἀνάγεται ἐξίσου καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ἐν γένει τῆς προόδου, καθὸ γινόμενον ἐπέχον ἐξοχον καὶ περιέβλεπτον θέσιν εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀναπτύξεως· καὶ τότε ἢ τῆς Ἑλλάδος μεσαιωνικὴ πορεία καθίσταται διαφερόντως περισπούδαστος τῇ ἱστοριονομικῇ ἐπιστήμῃ· καὶ τότε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ βίος τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ θέλει διαδειχθῆ νοῦς καὶ καρδία τοῦ συνόλου Εὐρωπαϊκοῦ μεσαιῶνος.

Ἄλλ' ὅπως εὐμεθόδως ἐμβαθύνωμεν εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα, ἐκ προοιμίων πρέπει νὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ πρωτίτου καὶ κυρίου χαρακτηρισματος τῆς *Συνόδου*, δηλ. τῆς *Οἰκουμενικότητος*· διότι, ἐὰν ἐπαληθεύσωμεν ὅτι ἀρμοδίως καὶ νομίμως ἡ Σύνοδος ἔδρευσεν, καὶ ὅτι ὁρθῶς ἐπεκλήθη *Οἰκουμενικὴ*, θέλομεν κατὰ λογικὸν συμπέρασμα κρίνει ὅτι ἡ σύστασις αὕτη ἐπερείδεται ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἱεράς ὡς καὶ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας, καὶ θέλομεν ἀποφασίσει ὅτι ἐν αὐτῇ ἐνυπάρχει ἀδιαφιλονεικῆτως τὸ κῆρος τῆς προόδου καὶ τοῦ φωτισμοῦ.

Ἢ νομιμότης τῆς *Οἰκουμενικότητος* ἐπὶ δύο τινῶν στηρίζεται λόγων, ὅθεν καὶ δύο τὰ μέρη τῆς ἐρεῦνης.

Πρῶτον, ἐὰν ἡ Σύνοδος νομίμως ἀντιπροσωπεύῃ τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν.

Δεύτερον, ἐὰν ἡ Ἑλλάς νομίμως ἀντιπροσωπεύῃ τὴν λοιπὴν Χριστιανωσύνην.

Ἐπειδὴ, ἐὰν ἡ Σύνοδος κατὰ γνήσιον καὶ νόμιμον τρόπον παρασταίνῃ τὸ Πανελλήνιον, τοῦτο δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον παρασταίνῃ τὴν σύνολον ἐκκλησίαν, ἔπεται ὅτι ἡ *Οἰκουμενικότης* εἶναι χάρισμα νόμιμον ἐν τοῖς ἱεροῖς, κατ' ἄμφω, καὶ ποιὸν ἀναμφίλεκτον ἐν ταῖς πολιτικαῖς μελέταις.

Καὶ θίλει τότε εἶσθαι μερὶς ἀναμφίλεκτος ἱστορικότητος διὰ τὸν σημαντικὸν λόγον, ὅν καὶ ἄλλοι ἐξηκριβώσαμεν, ὅτι δὲν πρέπει οὐδόλως νὰ ἐκλάβωμεν τὴν ἐκκλησίαν τῶν πρώτων αἰώ-

νων ὡς ἔν κεχωρισμένον τῆς κοσμικῆς κοινωνίας, ἔν ὑπεριστορικόν, ἔν ἀσχέτως πρὸς τοὺς λαοὺς καὶ ἰδιορρυθμῶς πολιτευόμενον· ἔν μὴδέ ποτε κατὰβαίνον ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν χαμηλῶν συμφερόντων, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐγκατοικοῦν εἰς ὕψη μετέωρα μεταφυσικῆς καὶ νοερᾶς θεωρίας. Ἀπεναντίας ἡ τῶν πρώτων αἰώνων ἐκκλησία εἶναι αὐτῇ ἐκείνῃ ἡ ἱστορικὴ κοινωνία, εἶναι μάλιστα ψυχὴ καὶ πνεῦμα αὐτῆς· πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὸ λαϊκόν καὶ ἱστορικόν στοιχεῖον ἀνέκαθεν αὐτῇ περιθάψασα, αἰέποτε ἐπαρρησιάσθη μᾶλλον ἢ εἰς οἰονοῦν ἕτερον μέρος τῆς οἰκουμένης ὑπὸ περικαλλεστάτῃ ἐνδυμασίᾳ ἀνθρωποπρεπείας καὶ ἱστορικότητος.

Περὶ τὸν ἐνταῦθα νὰ διηγηθῶμεν ἐκ νέου τὰ ὅσα ἐξελέσαμεν ἀνωτέρω περὶ ἐνεργείας καὶ συνεργείας τῆς Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ σχηματισμῷ τοῦ ἀρχικοῦ καὶ δημοτικοῦ ὄργανισμοῦ. Νομίζομεν ὅτι ἀρκούντως παρετηρήθη τὸ σπουδαῖον μέρος, ὅπερ ἔλαβεν αὐτῇ κατὰ τὴν συντήρησιν καὶ παγίωσιν τῆς ἐλευθερίας τῶν κοινοτήτων ἐν Ἀνατολῇ.

Εἶδομεν ὡσαύτως ἐπὶ θεμελίων ἀκραδάντων ἐστηριγμένην ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ διὰ ψήφου καθολικῆς τὴν καθιέρωσιν τῆς ἐλευθέρως ἐπισκοπικῆς ἐκλογῆς. — Τὰ τρία ταῦτα γινόμενα παρέχουσιν αὐτομάτως τὴν διάλυσιν τοῦ ζητήματος· ἐπειδὴ, φρονοῦμεν, ἡ ἐρευνομένη ἱστορικὴ οἰκουμενικότης γνωρίζεται πρῶτον, ἐν τῇ ἱστορικῇ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἰδιότητι· δεύτερον, ἐν τῷ δημοτικῷ αὐτῆς ὄργανισμῷ· καὶ τρίτον, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἐπισκοπικῇ ἀντιπροσωπεύσει.

Νομίζομεν δὲ ὅτι δὲν σφάλλομεν ἐπὶ τοιούτου στερεοῦ ἐδάφους βασιζόντες τὴν Συνοδικὴν νομιμότητα, διότι βεβαίως ἐάν ὁ τῆς ἀρχικῆς ἐκκλησίας δημοτικὸς ὄργανισμὸς ἐξασφαλίζῃ διὰ τῆς παμφηφίας ἢ καὶ πολυφηφίας τὴν ἰσονομίαν τῶν κοινοτήτων, καὶ ἐάν ἡ τῶν ἐπισκοπικῶν ἐκλογῶν μέθοδος ἐξασφαλίζῃ τὴν ἐλευθέραν καὶ γνησίαν ἀντιπροσωπείαν τῶν κοινοτήτων ἐν ταῖς πνευματικαῖς ἑδραῖς, ἐκ τούτων ὁρθῶς ἐξάγομεν ὅτι, Ἐκκλ. ἰησία ἐστὶ μικρὰ δημοκρατουμένη πολιτεία· ἐπίσκοπος δὲ, νόμι-

μος ἐστὶ καὶ δημοπρόβλητος ἀντιπρόσωπος μιᾶς ἢ πλειόνων κοινοτήτων· σύνοδος δὲ ἐπισκόπων, ἐθνοκέρυκος συνέλευσις. — Ἐν περιλήψει, ἐάν ἀληθῶς ἡ Ἐκκλησία παριστάνῃ κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν Ἑλλάδα, ὅπερ καθ' ἡμᾶς ἀποχρώντως ἀποδεδειγμένον, καὶ λίαν εὐαπόδεικτον, Σύνοδος ἐστὶν ἡ ἄνωθεν ὀρισμένη καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐγκεχαραγμένη τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος ἐθνοσυνέλευσις.

Πρὸς τοῦτοις πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ ἕτερόν τι γινόμενον σημαντικόν· τὴν ἐν πάσαις ταῖς Συνόδοις συνήθη πάντων τῶν Πατέρων ὁμόνοιαν ὑπὲρ συντηρήσεως τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, ὅπερ ἀρίδηνος ἐστὶ μαρτυρία τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀπορρήτου ροπῆς πρὸς τὴν συντήρησιν τῆς ἐθνικῆς ἐιότητός του, καὶ τεκμήριον ἀσφαλές ὅτι ἡ ἀποστολικὴ παράδοσις ἐγένετο, προῖόντος τοῦ χρόνου, σύνδεσμός τε καὶ σύμβολον τῆς βαθμηδὸν ἐπεκτεινομένης ἐθνικότητος. Ἡ Ἑλλάς τοῦ ἀρχαίου μεσαιωνισμοῦ λαλεῖ διὰ στόματος τῶν ἱερῶν αὐτῆς Βουλευτῶν· ἡ φωνὴ τούτων ἐναργεστάτως καὶ μοναδικῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐλευθερίας φωνὴ ταύτοχρόνως ἐστὶ Κυρίου, καὶ φωνὴ Λαοῦ.

— Ἄρα ἡ ἐθνικότης δὲν ἐξέλιπεν· τῆς μιᾶς καὶ ἀχωρίστου γενεᾶς τὸ πνεῦμα θεοπρεπῶς ἀποκαλύπτεται καὶ ἐνεργεῖ ἐντὸς τοῦ περιβάλλου τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Λοιπὸν αἱ ἑπτὰ Σύνοδοι, ἱστοριονομικῶς θεωρούμεναι, ἐκφράζουσι τὰς ἐνδομύχους τοῦ Πανελληνίου εὐχὰς ὑπὲρ συμπήξεως συμφυῶν καὶ ὁμοιοσυντάκτων φυλῶν, ὑπὲρ ταυτότητος θρησκευματος, ἐθίμων, διαλέκτου, ὑπὲρ δημοτικῆς ὑποπολιτεύσεως καὶ μελλούσης ἐθνεγερσίας.

Ἀλλὰ δύναται τις νὰ ἀντιτείνῃ· τίνα πραγματικὴν ἀξίαν, τίνα βαρύτητα ἀξιώπιστον ἔχουσι ποτε Συνελεύσεις μὴ συγκροτούμεναι εὐκαίρως, ἐλευθέρως, ἀνεπηρέαστως, Συνελεύσεις κύπτουσαι τὸν αὐχένα κατέναντι Βασιλικῆς Ἀρχῆς, καὶ μὴ συνεργόμεναι πάρεξ προσκλήσει καὶ συνεναίσει τοῦ ἡγεμόνος; τοιαῦται συνελεύσεις δὲν εἶναι μᾶλλον ἀντιπροσωπείας εἰδωλά, ἢ Βουλαι χαίρουσαι πλήρους ἐξουσίας καὶ ἱστορικῆς ἐνότητος.

Ὁ ἀντιλέγων ἀπατάται μεγάλως. Οὐδεμίαν συνέλευσιν ἐν τῇ

ιστορία τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας ἀπῆλause κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῶν οἰκειῶν καθηκόντων τοιαύτην καὶ τοσαύτην ἀπερίοριστον δικαιοδοσίαν, ὅσην τε καὶ οἶαν ἔχει ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Διότι τίς ἀγνοεῖ ὅτι, οὐχὶ ἀδεία ἢ ἐπιταγὴ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἢ οἱαςδήποτε κοσμικῆς ὑποδεστέρας ἀρχῆς, ἀλλὰ τῇ ἐλευθέρᾳ προαιρέσει καὶ τῇ ἐλευθέρᾳ συνενοήσει καὶ ψήφῳ τῶν πέντε Πατριάρχων ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συγκροτεῖται; ἢ τίς οὐκ οἶδεν ὅτι οὐδεὶς λαϊκὸς, τοῦ ἡγεμόνος μὴ ἐξαιρουμένου, ὅστις περιβεβλημένος ἐστὶ μέχρι βαθμοῦ τινος τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα, οὐδεὶς εἶχε ψῆφον οὐδὲ κατὰ τὴν συζήτησιν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἀποφάσεις;

Ἀλλ' ἔστω καὶ τοῦτο, ἄλλος τις ἀντίλογος ἠδύνατο νὰ μῆς εἴπῃ· ἄραγε τὰ παρὰ τῶν Συνόδων ἐψηφισμένα λαμβάνουσιν ἔπειτα τὴν δεομένην ἐκείνην ἐκτέλεσιν, χωρὶς τῆς ὁποίας τὸ γινόμενον δὲν καθιεροῦται ἐν τῇ ἱστορίᾳ; τί σημαίνουνσι τόσα προηγούμενα χαρακτηρισμὰτα, ἐὰν ἡ τῆς μοναρχίας ἐκτελεστικὴ ἐξουσία τοῖς συνοδικαῖς βουλευμάσιν ἀπειθοῦσα, καταλείπει ταῦτα ἀνέργητα;

Οὐδὲ τόδε τὸ ἐπιχείρημα ἔχεται βασιμότητος. Καὶ ἄλλοθι ἐσημειώσαμεν ὅτι, παρεκτὸς ὀλίγων τινῶν περιπτώσεων αἰτινες εὐμοίρως ἐξέλιπον μετ' ὀλίγον, ἡ Βυζαντινὴ μοναρχία, μᾶλλον ἢ ἡ δυτικὴ καθυπετάγη τυφλοῖς ὄμμασιν εἰς τὰ θεσπίσματα τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ μάλιστα διαρρήδην ὠμολόγησε καὶ διεκήρυξεν ἐν ἐπίτηδες διατάξει τὴν ὑπερτάτην αὐτῶν ἰσχὺν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα. Γνωστὸν, ὅτι ἀπὸ τοῦ πρώτου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ τελευταίου, ἅπαντες οἱ Αὐτοκράτορες, μὴ συναριθμοσμένων τῶν εἰκονοκλαστῶν, καὶ ὀλιγίστων ἐτέρων ἐμμεινάντων ἐν ἀσεβείᾳ βασιλέων, ἅπαντες ἀνεγνώρισαν τοὺς κανόνας «οὐ μόνου ὑπὲρ τοὺς βασιλικοὺς νόμους ἰσχύοντας,» ἀλλ' ἔχοντας τὴν αὐτὴν ἀθεντίαν τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τῶν Γραφῶν, ἐπομένως ἐνομοθετήσαντο «κατὰ τῶν Κανόνων πραγματικὸν μηδὲν ἰσχύσαι.»

Ἐκ τῶν εἰρημένων τί συνεξάγεται σπουδαῖον; — Ἀνακαιφαιλοῦμεν.